

ריש סנהדרין), כיון שבו אין החסרון של עדות שאאילה"ז רק מכוח היקש אתינן עלה, ובזה שגם הבעלים מומתים גם השור יתחייב בדין זה.

אכן בדעת הרמב"ם י"ל דס"ל דלענין "ובערת הרע", לא בו קיים ההיקש, שבדברי הכתוב. על כן אמנם נהרג, אך לא בדין ביי"ד ודו"ק.

י"א.

והנה הבאנו לעיל שתי קושיות מקובץ שיעורים: חדא דרבא נקט פטור דטריפה שהרג משום דהוי עדות שאאילה"ז ואילו הרמב"ם כי בטעמו מפני שהוא כמת.

ותו דלמ"ל לרבא לומר דאם הרג בפני ביי"ד נהרג משום ובערת הרע, תפ"ל שבבי"ד שראו דנקטינן שאין שמיעה גדולה מראי ואיי"צ קבלת עדות, אי"כ הריגתו היא מחיוב מעצם הדין, ולמ"ל הטעם של בערת הרע.

והנה קושיא ראשונה כבר תורצה מאליה בדברינו, דבחיוב ופטור **הטריפה** לא כי הרמב"ם רק טעמו של רבא מצד שאאילה"ז, ומה שכי שכמת הוא חשוב לא כי זאת אלא גבי חיוב שור הטריפה ו**שור** של הטריפה, וזה לפטור הבעלים מכופר, והשור מדין סקילה **בבי"ד** (ונפ"מ גם לאייה"נ של שוה"נ) ולא לענין פטורו של הטריפה מטע"ז מדיני אדם. כי לגבי דיני אדם הטריפה כחי יחשב (פרט לזה שרוצחו אי"ח מיתה). ואי"ש גם הא דהוצרך רש"י בר"פ החובל לומר בטעמא דטריפה פטור משום שאאילה"ז כדברי רבא הנ"ל, דמשום שאין לו נפש ול"ש גביה ונתת נפש תחת נפש (כטענת הקוב"ש) אין לפוטרו, דמ"מ אית ביה חיותא, והיי מקום לחייבו.

י"ב.

ומה שהוקשה לו למה הוצרך ליתן טעם לחייבו משום ובערת הרע ותפ"ל דלי"ש בב"ד שראו בעצמם האי נימוק של עשאאילה"ז לפטור כיון שאין כאן צורך בקב"ע.

נראה דכוונת הדברים, דהוי ס"ד לומר שאדם זה כבר נגזר עליו מן השמים מיתה, דבזה אין שוב חיוב על ביה"ד להרגו, דניתן לו שימות בידי שמים, בחינת: שבקיה לרויח דמנפשי נפיל (שבת ל"ב, א). לזה מביא רבא מש"כ "ובערת הרע מקרבך" שיש חובה על ביי"ד גם בכה"ג לבערו מן העולם ולא להשהותו כלל, וזה עפ"י סדר הדיון **הרגיל** במי שעובר עבירה זו.

בהא נחתנין ובהא סלקינן שטריפה כחי הוא לכל דבריו, וחייב בכל המצוות כשהדבר בידו. ואין לך אלא זה שההורגו פטור בדיני אדם והכל מבורר בעז"ה.

י"ג.

[ובמה שהקשה הגרע"א בדברי רש"י בפי החובל שכי' במה שאמרו בגמרא שטריפה שהרג הוי בגדר "אי אפשר", דזה מה שאין הורגים אותו משום עדות שאאילה"ז, שהרי כיון שכל כה"ג אין העדות מתקבלת, נמצא שאין ביי"ד יודעים כי אכן הטריפה הרג.

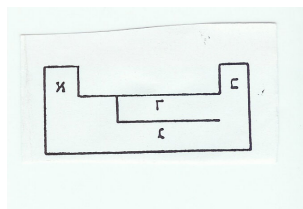
י"ל, דנראה מדבריו, שנוקט שעדות שאאילה"ז הוי חסרון **בנאמנות** העדים. אבל לפי תירוץ התוס' ריש מס' מכות שמשו"ז ניתן לקבל עדות שהוא בן גרושה וחלוצה אעפ"י שאין אתה ילה"ז, שכיון שגזה"כ שאין בכה"ג דין כאשר זמם שוב אין בזה חסרון שאאילה"ז. משמע מזה **שאר חסרון** בנאמנות, כשלא ניתן לקיים הזמה, ואינו אלא גזה"כ, אי"כ גם בטריפה יש להחשיב זאת כ"אי אפשר". וני שגם תי' השני שבתוס' שם שכתבו שבבי"ג וחלוצה מתקיימת ההזמה ע"י שלוקים, אין צ"ל שחולק על היסוד הנ"ל שבאי"ד תי', אלא את האמת אמרו, שבנידון של עדות בבי"ג ובי"ח מתקיימת אליבא דאמת גם הזמה, אבל לעולם נקטו הא סברא שדין שיוכלו להזימה אי"ז אלא מגזה"כ, ואינו פגם בנאמנות].

סימן צ: בירורים ועיונים בהלכות "לבוד" בהל' טומאה ובכל התורה כולה

המאמר מתייחס למאמר שנתפרסם בספר "תחומין" ה' (עמ' 225 ואילך) מאת הרב מנחם מנדל הכהן שליט"א ותוכנו הצעה לתיקון בעיית טומאת כהנים בבתי החולים, וזה תוכנה בקצרה, כלשון הרהמ"ח שם בראש דבריו:

עיקרי ההצעה בקיצור. הדבר תלוי בפלוגתת הראשונים בבית ועליה על גביו, ויש הפסק פחות מטפח בתקרת הבית לכל רוחבו מכותל לכותל וכו'. מה יהיה הדין כשיש עליה מקורה על גבי הפסק זה. אי אמרינן שע"י תקרת העליה נחשב ההפסק שבבית כסתום, וממילא הטומאה עוברת לתחת ההפסק, ולצד השני של הבית, או לא אמרינן כן, וההפסק עדיין מפסיק כאילו לא היה גג על גביו, כאמור זוהי פלוגתת ראשונים: הרא"ש והר"מ מרוטנבורג, הרשב"א, הר"ן, רש"י ותוס'. להלן נברר הכרעת ההלכה.

להסוברים שאין ההפסק נחשב כסתום ע"י גג העליה, נוכל לעשות במעבר או במסדרון "בית ועליה" והפסק פחות מטפח בתקרת הבית, ועי"ז לא תעבור הטומאה מצד אחד של הבית לצד האחר, באופן כזה שיבנו קורה בולטת ג' טפחים מתקרת המנהרה (שהוא "המעבר או המסדרון" כדלעיל) ומתחת לקורה זו יבנו משטח לכל רוחב המנהרה, באופן שיוצא "בוידעם" (היא עליה, כאמור) שגובהו ג' טפחים, ואורכו כרוחב המנהרה ועומקו יותר מדי טפחים. ובאמצע רצפת העליה יהיה הפסק לכל אורכו, ורוחב הפסק זה יהיה פחות מטפח, והציור הוא כזה:

א. בנין מרכזי שמשם באה הטומאה.

ב. בנין (יולדות וכיו"ב) שם רוצים לתקן "הפרדה הלכתית".

ג. מעבר (תת קרקעי) דרכו עוברת הטומאה.

ד. העליה שתבנה לחצוץ בפני הטומאה, וההפסק ברצפתה.

עד כאן ההצעה בקצרה. עיינתי בהצעה, ולעני"ד לדעת רוב הראשונים אין זה מספיק להוות חציצה. והשאלה היא שאלה דאורייתא, כשהטומאה במעבר, ועיי"כ אין אפשרות להשתמש בזה לפתרון הבעיה.

* * *

א.

גרסינן בגמרא סוכה (י"ח א): פליגי בה רב אחא ורבינא. ח"א יש לבוד באמצע (היינו שאויר המהלך על פני הסוכה וחוצה אותה, כל שהוא פחות מג' טפחים, אינו נחשב הפסקה), וח"א אין לבוד באמצע (שאויר זה מפסיק ופוסל הסוכה). מ"ט דמ"ד אין לבוד באמצע, דתנן ארובה בבית ובה פותח טפח, טומאה בבית - כולו טמא, מה שכנגד ארובה - טהור. טומאה כנגד ארובה - כל הבית כולו טהור. אין בארובה פותח טפח, טומאה בבית - כנגד ארובה טהור. טומאה כנגד ארובה - כל הבית כולו טהור. (שמענו מזה שאין מקום הארובה נחשב כנמצא בתוך האהל של הבית כולו, ולא אמרינן לבוד. ומפרש האי מ"ד שזה משום שאין לבוד באמצע. ודחי בגמרא: ואידך? - שאני הלכות טומאה דהכי גמירי להו (מסיני, דאין לבוד באמצע. ומהלכה לא גמרינן אמילתא אחריתי, אלא ההוא דאיתמר בזה, רש"י). והלכה כדעה זו, שבסוכה אמרינן לבוד גם באמצע ואין הסוכה נפסלת בזה.)

ב.

נחלקו הראשונים בפירוש ההוכחה ממשנה זו לדעת המ"ד אין לבוד באמצע. לרש"י וכ"י מפר"ח בסוגיין, ולר"ש, הר"מ והרא"ש בפ"י המשנה, הקושיא היא מהרישא, שלמרות שיש שם פותח טפח, לגבי דיני לבוד שבכל התורה כולה, עד ג' טפחים הוי לבוד. ועיי"כ מכיון שלדעתו אין הלכות טומאה שונים בזה, הול"ל לבוד גם כשיש שם פותח טפח, והו"ל לטמא כל הבית גם כשהטומאה כנגד ארובה, וכך לטמא כנגד ארובה, כשהטומאה בבית.

אולם הריטב"א בסוגיין פירש שההוכחה אינה מרישא, "וראיה דידיה מסיפא, דפחות מטפח הכא, כפחות מג' טפחים בעלמא". היינו שזה ברור ומוסכם אליבא דכו"ע, שהלכות טומאה שונים בענין לבוד, ששיעור לבוד בעלמא הם בשלשה טפחים, ואילו בטומאה שיעור לבוד הוא בטפח אחד. ודבריו מבוססים על משניות מפורשות, שבעניני טומאה מבחינים בין טפח לפחות ולא בין ג' טפחים לפחות כדלהלן. ועיי"כ אי אפשר לפרש שההוכחה היא מהרישא בארובה שהיא פותח טפח, דבזה פשוט דאין לבוד לא רק באמצע, כי גם מן הצד.

ג.

הפנ"י וכן הרש"ש התקשו בביאור שיטת הני ראשונים שפירשו קושית הגמרא והוכחת המ"ד דאין לבוד באמצע מהרישא, וז"ל הפנ"י:

שיטת רש"י נראה - דמשמע ליה דאי ס"ד דמעיקרא נמי הוי מסיק הש"ס אדעתיה דיש חילוק בין לבוד דטומאה ובין לבוד דעלמא, דהאי בטפח והאי בג' טפחים, א"כ מאי מדמה סוכה לטומאה, דפשיטא דהלכתא גמירי לה בטומאה כדמסיק בש"ס "ואידך". אע"כ דסבר הש"ס דהך הלכתא דלבוד שהיא הלמ"ס נוהגת בכל המחיצות, וכו'. ועיי"ז מסיק הש"ס שפיר ואידך שאני הלכות טומאה דהלכתא גמירי לה, והיינו למ"ד דיש לבוד באמצע אית ליה הך סברא דאין לדמות לבוד דטומאה ללבוד דעלמא, כיון שעיקר טומאה בשיעור טפח הלכתא גמירי לה. כן נ"ל בשיטת רש"י, וסייעתו.

אלא דקשיא לי על שיטת רש"י וסייעתו - דמ"ד אין לבוד באמצע אינו מחלק בין לבוד דטומאה ללבוד דעלמא, וא"כ אכתי תקשי ליה ממתני' דפ"ג דאהלות דקתני בהדיא טפח על טפח ברום טפח - דאיירי במחיצות של שני בתים ויש בו חלון של טע"ט מביא הטומאה מבית זה לבית אחר אלמא דאפילו במחיצות ודפנותיה לבוד וכו'. עכ"ל.

ולא תירץ.

כן תמה בדברי רש"י ושאר הראשונים הנ"ל ברש"י, וז"ל:

רש"י ד"ה הכי גמירי להו דאין לבוד באמצע. לעני"ד דאפילו מן הצד ג"כ גמירי דל"א לבוד. וראיה מהא דחלון טפח מביא הטומאה מבית לבית. ובדפנות הוכיחו התוס' דלכו"ע לבוד, אפילו באמצע, והוי מצוי למימר "ולטעמך" וכו'.

כן כ' שם הוכחה נוספת למ"ש דהומל"ל ולטעמך, מדברי התוס' שם ד"ה אין לבוד באמצע:

דהכא מיירי כשהאור מהלך על פני כולה. קשה דהא מייתי ראייה מארובה, והתם אפילו מוקפת מדי צדדיה. וי"ל דהמל"ל ולטעמך, וכנ"ל עכ"ד.

ודבריהם מוקשים מאד לענ"ד, דאיך שלא יהיה, קיימת הוכחה ברורה שהלכות טומאה שאני בין שנאמר שהמ"ד טעה וסבר מעיקרא אחרת, בין שהיה אפשר לומר ולטעמך, עכ"פ אליבא דאמת אין כלל ראייה לשיטת האי מ"ד דיליף משם דאין לבוד באמצע, א"כ קשיא אמאי לא חזר בו האי מ"ד.

וביותר, שלא יתכן שהאמורא יטעה בדבר משנה מפורשת והרי יותר עדיפא היה להני הראשונים לפרש כהריטב"א שהקושיא וההוכחה היא מהסיפא, והשוה דיני לבוד דפחות מטפח טומאה, לדיני לבוד דפחות מג' טפחים דעלמא, מאשר לומר דהאי מ"ד טעה בדבר משנה.

ד.

יתירה מזו, נראה דשיטה זו דדיני לבוד בטומאה הם בג' טפחים נשאר גם למסקנא. וזה ממה שהביא הרמ"א ביו"ד סי' שע"א בסופו דברי המהרי"ו וז"ל:

ב' גיין שאינן נוגעים זה בזה, אעפ"י שאין ביניהם רק פחות משלושה טפחים לא הוי חיבור לטומאה, משום דלא אמרינן לבוד להחמיר.

הרי שגם להלכה נזכרת ההבחנה בין שלשה טפחים לפחות בענייני טומאה, הן בדברי המהרי"ו עצמו והן ברמ"א שהעתיק לשונו כפשוטו, מבלי כל הערה. שמע מינה ששיעור זה של ג' טפחים בענייני טומאה הוא גם למסקנא, ושלא כהפני"ו והרש"ש. וצ"ע.

ומה שהוקשה לו לרש"ש מההשוואה דארובה שהיא מוקפת מדי צדדים לענין סוכה שכל הדיון אינו אלא באויר העובר מצד לצד, ואילו במוקף מהצדדים, גם להאי מ"ד אמרינן לבוד. נראה דלק"מ, דבסוכה עיקר הדיון הוא שיהיו נקבים בסכך, ולא תהי' מסוככת כמין ביתו כדכתבו התוס', וממילא אין הבדל בין נקב קטן פחות מטפח או יותר, מאחר שלדיני לבוד אין הבדל כל שהוא פחות מג"ט. נמצא שהא שזה כשר בסוכה כשמוקף מסביב בסכך, לא מדין לבוד אתינן עלה, אלא מעצם ההלכה דסכך היא. וכל עיקר הדיון בסוכה אינו אלא בעובר האויר מצד אל צד. נמצא דבעלמא דרק מדיני לבוד יש לדון, אין הבדל בין מוקף ללא מוקף. ע"כ שפיר מייתי מארובה, אעפ"י שהיא מוקפת סביב לסוכה כשהאור הוא מצד לצד. ופשוט.

ה.

ומה שקשה לשיטת הראשונים, מהא דמצינו דלגבי טומאה גם במן הצד, כגון בחלון מבית לבית ל"א לבוד גם בטפח, נראה שהוא מטעם אחר. והוא שכיון שהחלון נעשה בכונה תחילה ע"י מעשי אדם בכדי לקיים חיבור מבית לבית וכל כיו"ב, מחשבתו ומעשיו אהנו לבטל תורת לבוד, דאיך נאמר שזה כסתום, בעוד שמעשיו מוכיחים שאינו רואה זאת כסתום. (כה"ג אמרינן (שבת ק"א) דלא אמרינן גוד אחית כשגדיים בוקעים בו מבטלים המחיצה).

וכבר מצינו כיו"ב שיעורים שונים בפתחים לפי כוונת השימוש בהם, בריש פ"ג דאהלות, וכ"ה ברמב"ם פ"ד מטומ"מ. אכן, גם מחשבתו לא מהני, אלא בטפח, אבל בפחות מזה בטלה דעתו, כיון שאין זה עשוי בדרך של פתח שהוא. וכן, מאחר שמעיקר הדיון אמרינן לבוד עד ג' טפחים, לא מהני מחשבתו לבטל הלבוד, רק כשזה לחומרא, וכגון להעביר הטומאה מבית לבית. אבל כל שהוא לקולא ל"מ מחשבתו לשנות דין לבוד הקבוע מהלמ"מ. וע"כ שפיר מקשינן מהא דארובות גם בדאיכא פותח טפח, דהול"ל לבוד ולטמא הבית בטומאה תחת ארובה, או להיפך. כנלע"ד דהדבר מוכרח בשיטות הני ראשונים, וכפי שפוסק גם להלכה ברמ"א יו"ד שע"א, וכנ"ל.

ו.

והנה להלכה נקטינן כמסקנת הסוגיא, דאע"ג דבעלמא יש לבוד גם באמצע, וע"כ הסוכה כשירה גם בעבור אויר עד ג"ט מצד לצד, בטומאה הלכתא גמירי דאין לבוד באמצע.

ויש לעיין, אם הלכה זו שנתקבלה לגבי טומאה באמצע, היא להוציא דיני לבוד דבאמצע מכל דיני לבוד דבעלמא, או שזה נתקבל רק לחומרא, דל"א לבוד לחומרא בטומאה באמצע, וכהא דארובות, דמה"ט מטהרים הבית כשטומאה תחת ארובה, ומטהרים תחת הארובה כשהטומאה בבית. ואילו כשעל ידי לבוד תהי' קולא נימא דין לבוד גם באמצע גם בטומאה. דבזה הדרינן לדיני לבוד דעלמא, ולא יצאו דיני לבוד דטומאה אלא דאין להחמיר.

בתפא"י (רפ"א דאהלות) נוקט בפשיטות כצד השני, וז"ל:

- בטומאה לא אמרינן לחומרא (כסוכה י"ח א). ואע"ג דלעיל (רפ"ד) אמרינן דאם אין בין המגדל לקרקע או בינו לכותל או בינו לתקרה פ"ט אין טומאה נכנסת לשם, אלמא דגם בטומאה אמרינן לבוד, היינו רק לקולא אמרינן לבוד, גם בטומאה. (ותמוהים בזה דברי הטי"ז, יו"ד שע"א סק"ה שכי' שאפילו לחומרא לא אמרינן לבוד בטומאה, משמע דכש"כ לקולא. והרי קמן דלקולא גם בטומאה אמרינן לבוד) ע"כ.

אך י"ל דגם הטי"ז לא היתה כוונתו לומר דלקולא כש"כ דל"א לבוד, אלא רצה לומר "אפילו" כמו "אעפ"י" כלומר, שלמרות שזה לחומרא, מ"מ לא אמרינן לבוד לגבי טומאה, והיינו בטומאה באמצע, וכנ"ל, דבהכי מיירי שם, כמבואר.

ז.

וכן הדבר ברור יוצא מדברי הראשונים, במה דאיתא במשנה דאהלות (פ"י מ"ה) בארובות זו כנגד זו (היינו בבית ועלייה שהארובות מכוונות): אין בארובות פותח טפח, טומאה בבית, כנגד ארובה טהור - טומאה בבית, נתן - בין דבר שהוא מקבל טומאה, בין דבר שאינו מק"ט, בין מלמעלן בין מלמטן, אין טמא אלא תחתון ע"כ.

וכי שם הר"מ:

- כאשר הראת זה השורש, והוא, שאין הטומאה נכנסת לאהל, ולא יוצאת ממנו אלא בפותח טפח.
וכן שם בר"ש:

אין טמא אלא תחתון, דכיון דטומאה בבית, ולא כנגד ארובה, אין טומאה יוצאת בפחות מטפח, וטהור העלייה.
וכיו"ב בפ"י הרא"ש:

אין טמא אלא תחתון. דכיון דאין הטומאה כנגד ארובה, אינה יוצאת בפחות מטפח וטהור העלייה.

ודבריהם מתייחסים לגוונא, שהארובה בעלייה סתומה, ואילו בין הבית לעלייה לא סתום בדבר שאינו מקבל טומאה, דבכה"ג צריך ביאור למה אין הטומאה חודרת גם לעלייה, ומבארים שזה משום שדרך ארובה פחות מפ"ט אמרינן לבד, ואין הטומאה עוברת דרכו. וזה מצד דין לבד דבעלמא, פחות מפ"ט הוא לבד, ונראה מזה דסברי דבכה"ג גם כלים שתחת ארובה למטה טמאים, דלא אמרינן אלא שהטומאה אינה עוברת למעלה, ואילו למטה הטומאה מתפשטת גם תחת הארובה, דכיון שהיא פחות מפ"ט כסתום נחשב, ממילא הכלים שלמטה טמאים.

דאי איתא דס"ל שלמטה, נמי טהורים, הכלים שתחת הארובה, מפני שאם אין לבד באמצע הטומאה, הטומאה מתעכבת בפי הארובה, ורק מסביבה טמא ואילו כל מה שנגד הארובה טהור, למה היה להם להסביר, מאחר שאין בכלל באותו מקום טומאה, גם בבית עצמו, ואיך ומהיכן תעבור הטומאה למעלה?

ואם איתא דאין לבד באמצע גם לחומרא נאמר, א"כ למה לא תעבור הטומאה דרך פתח הארובה אעפ"י שאי"ב פו"ט. כיון דאין דין לבד, הרי פחות מפ"ט כמו פ"ט וכמו ג' טפחים ויותר. אעפ"י ס"ל דדין זה דאין לבד באמצע לא נאמר אלא לקולא, אבל לחומרא הדרינן לדין הכללי דלבד, דכל פחות מפ"ט הרי הוא כסתום. וזהו שכתבו כל הראשונים הנ"ל בטעמא שאין הטומאה עוברת לעלייה משום דאין טומאה יוצאת בפחות מטפח, שזהו דין כללי בלבד שנחשב כסתום.

ח.

כשהכלים שלמטה מהארובה הם טמאים בכה"ג דאין בארובה פ"ט מפורש בתפא"י שכי' בזה, וז"ל:

- הכא שהארובה פחות מפ"ט, והטומאה רק התפשטה לשם מהבית, לפיכך אפי' נתן דבר שמק"ט על הארובה, הרי אין צריך להדבר ההוא כלל, דבלא זה אין התפשטות טומאה יוצאה בארובה, שהיא פחות מטע"ט. להכי אין טמא רק למטה מכיסוי שעל גבי ארובה תחתון, שלשם התפשטה הטומאה מהבית - עכ"ל.

ט.

ויוצא מזה דהא דאמרינן דה' טומאה שאני, שבטומאה דיינינן דאין לבד באמצע, דין זה הוא בהא דארובה, שאין על גבה עלייה סתומה, ואילו בעלייה סתומה דלגביה דיינינן לה בדין לבד דעלמא, דגם מה שתחת ארובה טמא (בארובה פחות מפ"ט) ועל גבה טהור, כמו דאמרינן בלבד בעלמא, דבכה"ג אין הטומאה עוברת לעלייה, דארובה זו כסתומה דמייא. והוא כאמור, משום דרק כשיצא מהלבד לחומרא, הוא דנתקבלה ההלכה דאין לבד בטומאה באמצע. ולא בגוונא דיהא מזה לקולא.

אך לכאורה הן יש לטעון נגד זה, דגם בהאי גוונא דאיכא עלייה על גבה, גם אם נדון מצד דאין לבד באמצע (לענין טומאה) ג"כ יהיה זה לקולא. דעיי"ז נאמר דבפי הארובה הרי נחשב כפתוח, והטומאה מתעכבת שם לגמרי, ונמצא דגם למטה מתחת לארובה וממילא גם לעלייה לא תעבור הטומאה, כיון דלמטה הכל טהור. ואדרבא ע"י דדיינינן לה בדין לבד דעלמא, הרי מה שתחת ארובה בבית הכלים טמאים וכנ"ל, א"כ הרי גם בזה יש למידן לקולא משום דאין לבד באמצע, ולומר שהטומאה מתעכבת ואינה עוברת לאויר שתחת ארובה זו, והוי כמו אויר יותר מפ"ט.

י.

אכן נראה דהאי מילתא תליא בפלוגתא דרבנותא, הלא הוא רש"י וסייעתו והריטב"א בסוגיא דלהלן (דף כ"ב א) לענין אי אמרינן חבוט רמי, בגוונא דקורות שאין עליהם מעזיבה, ומכוונות קורות עליונות לבין קורות תחתונות. דרש"י מחק שם הגירסא "אין בהם טפח ואין ביניהן טפח, טומאה תחת אחת מהן תחתיהן טמא, על גביהן וביניהם טהור". והריטב"א קיים הגירסא ופירשה וז"ל:

והאי ביניהן דהכא פירושו בין קורות התחתונות. וה"פ בד"א דאמרינן חבוט רמי כשיש בעליונות בגגן טפח, ויש בין התחתונות באויר שביניהן פותח טפח. אבל ליכא חדא מהני, שאין בגג העליונות טפח, או שאין באויר שבין התחתונות פותח טפח, אין אמרינן בזה חבוט רמי, ואם יש טומאה תחתיה של קורה התחתונה פותח טפח, וראויה לאהל, ה"ז מביאה את הטומאה לכלים שתחתיה, וחוצצת שלא תעלה למעלה כדין אהל. וכל כלים שיש ע"ג כל הקורות טהורים, וכן כלים שבין קורה לקורה, שאפילו שאין באויר זה פותח טפח אינו מעכב לענין הפסקת טומאה, כדבררינא בפ"ק בארובה שבבית.

חזינן לדעתיה, דס"ל שאין טומאה עוברת באויר שאין בו פותח טפח, ושעל כן כלים שבאויר זה טהורים וכש"כ הכלים שתחת קורה שניה שהאויר מפסיק ביניהם לקורה שהטומאה תחתיה.

ושיטת רש"י שמיאן לקיים גירסא זו, אעפ"י שהרי שפיר נתפרשה ע"י הריטב"א וכנ"ל, היא, כדמבואר בדבריו שם, דס"ל דאין העיכוב דלא אמרינן חבוט רמי, אלא מצד קורה העליונה, דכל דאין בה פ"ט לא חשיבא למימר בה חבוט רמי, אבל בהא דהאויר אי"ב פ"ט אינו מעכב מלומר חבוט רמי. (וכן חזינן שם דשיטת התוס' כרש"י, עיי"ש).

יא.

ונציין עוד דר"ח שם למרות שקיים הגירסא של הריטב"א "אבל אין בהם טפח, ואין ביניהן טפח, טומאה תחתיהן - ביניהן ועל גביהן טהור", מסיים שם "אלמלא כי יש בקורות טפח אמרינן חבוט רמי, אין בקורה טפח לא אמרינן, וכן בסוכה אם יש בגגה טפח וכו' אמרינן רמי". עכ"ל.

הרי שלמרות שגורס כהריטב"א, אינו מפרש כמותו, וכתב ילפינן רק לענין שאם אין בסכך העליון טפח ל"א חבוט רמי, אבל אם יש בו טפח, אמרינן חבוט רמי, ולא קפדינן על האויר דלמטה, שגם אם אין בו טפח מ"מ אמרינן חבוט רמי. ושלא כריטב"א. וצ"ל שמפרש לפי גירסא זו מ"ש שאם אין בהן טפח, שזה מוכרח להתפרש שאין בקורות העליונות טפח, כדפירש הריטב"א (דאלי"כ הרי קשה מה שהקשה רש"י שאם אין בתחתונות טפח, אין עליהם תורת אהל, ואיך אמרינן תחתיהן טמא ועליהן טהור, א"ו כנ"ל בריטב"א) מ"מ מפרש הסיפא, דקאי נמי אגוונא דאין בעליונות טפח, ושלא כריטב"א, שמפרש ד"א או" קתני, ומפרש דאתא לאשמעינן דלא נימא דבכה"ג שבשתיהן אין פותח טפח, באופן דאי נימא חבוט רמי, העליונות מתיישבות יפה באויר שבין הקורות התחתונות, אעפ"כ ל"א בזה חבוט רמי.

יב.

ומעתה יובן שפיר, מה דבגוונא דעלי סתומה, אילולא דאמרינן דבכה"ג הדרינן גם בטומאה לדיני לבוד דעלמא, היתה יוצאת חומרא מדין זה דלא אמרינן לבוד באמצע. שהרי בזה הול"ל חבוט רמי, כיון דאין זה לבוד, נימא דהסתימה העליונה יורדת למטה ונחשבת התקרה סגורה לענין כלים שתחת ארובה. ומאיך תקרה דלמטה כאילו משתוה עם זו דלמעלה, והרי הכל טמא. כמו דאמרינן בקורות עליונות שהם נתונות כנגד אויר שבקורות תחתונות ובשתיהן יש פותח טפח, דטמא הכל בין מה שתחת התחתונות ואויר שביניהן ובין שבין תחתונות לעליונות, כמבואר בפ"י הר"מ וכן בתפא"י "דלגבי שתתפשט הטומאה גם תחת כל העליונות. אמרינן גוד אסיק תחתונות כאילו מונחות בין עליונות והכל טמא". ע"כ. ואין לשאול, דא"כ לשיטת הרא"ש דטומאה עוברת לעליה, ואינה יורדת משם לבית, וע"כ כלים שמתחת לארובה טהורים, אמאי לא נימא ג"כ חבוט ותירד הטומאה גם למטה.

דלק"מ כיון דלגבי מטה דיינינן לה בדיני לבוד דעלמא, דרק לגבי עליה אמרינן דהטומאה עוברת משום דאין לבוד באמצע, כלפי מעלה. אבל כלפי מטה חוזר הדין הכללי דהוי כלבוד, ואין הטומאה יורדת לשם מדין לבוד. ממילא ל"ש למיתי עלה מדין חבוט רמי, דזה שייך רק כשבלי החבוט הרי זה פתוח, דע"כ אמרינן דחזינן קורה דלמעלה כיוורת למטה. אבל כזה דחשבינן לה ממילא כסתום כלפי מטה, ל"ש למימר שרואים העליון כיוורת וסותם, שהרי בלא"ה נחשב כסתום, ודו"ק.

יג.

ושיטת הריטב"א שהיא לא כן, וכתב שבגוונא שבין הקורות אין אויר אלא פחות מפותח טפח אין עוברת הטומאה לשם, וממילא - גם לא מעבר לשם לתחת הקורה האחרת, ומסתמך על מש"כ בסוגיא דארובות - "כדברירנא בפ"י בארובה שבבית".

ה"ז לשיטתו, שמפרש שם שכל הקושיא היא מהסיפא, דארובה שאין בה פותח טפח. ויתברר להלן בע"ה (אות יט) שלפ"ז נקטינן דאמרינן בעלמא דיש לבוד לחומרא, ואין הבדל בדיני לבוד בין לקולא ובין לחומרא. ולדידיה תירוץ הגמרא דה' טומאה שאני הוא ג"כ בדרך זו, דלענין טומאה לא אמרינן כלל לבוד באמצע, וא"כ הא דמבואר במשנה בארובה שבבית שאין בה פותח טפח ופתוחה לעליה, דעליה טהורה, הוא מכוח הדין שה' טומאה שאני, כמו באין עליה על גבה, דהטומאה מתעכבת נגד ארובה זו, כיון שאין בה דין לבוד, ואשר על כן אעפ"י דלמעלה העליה סתומה לא אמרינן בזה חבוט רמי, דכיון דאין בזו דלמטה פותח טפח ל"א חבוט רמי. ע"כ, לדידיה, לא מדין דבכה"ג הדרינן לדיני לבוד דעלמא דיינינן בה, אלא מאותו דין עצמו דאין לבוד באמצע אתינן עלה. אך לא כן היא שיטת רש"י וסייעתו, דלדידהו הול"ל בכה"ג חבוט רמי, אע"כ דבזה הדרינן לבוד דעלמא, ודוק.

יד.

אמנם לא כך כי במשנה אחרונה. וז"ל שם :

אין טמא אלא תחתון. והיינו כלים שבבית, שלא כנגד ארובה. אבל כנגד ארובה - טהורים, אפי' נתן בעליונה ולא בתחתונה, מה שכנגד ארובה טהור, ואין העליונה מערב הטומאה. שאין טומאה בארובה תחתונה, כיון שאין בה טפח, אין הטומאה נכנסת לשם. וכ"כ מדברי הרא"ש שכי' בסיפא בטומאה כנגד ארובות, ונתן דבר שאמ"ט אין טמא אלא תחתון, שאם נתן בעליונה ולא בתחתונה - עליה טמאה ובית טהור. עליה טמאה שהטומאה עולה לה בפחות מטפח, כיון שהטומאה כנגד ארובה. והבית טהור שאין חוזרת מן העליה לבית בפחות מטפח. עכ"ל. אלמא אפילו טומאה בעליה אין הסתימה מערבת לחזור לבית. וכש"כ כשהטומאה בבית, אין נכנסת לעליה בפחות מטפח. ואפילו לסברת המהר"ם שסובר בסיפא בהיפך מסברת הרא"ש, דהא יוצאת מן הארובה לבית בפחות מטפח. שאני התם שהטומאה כנגד ארובה וכמי שבקעה כנגדה ליכנס לארובה, ה"נ בוקעת לחזור דרך שם, שכל כנגדה בוקעת, אבל הטומאה בבית אינה נכנסת לארובה בפחות מטפח.

טו.

אך כל דבריו מופלאים וצ"ע, מה שכי' להוכיח מהרא"ש דממה דאין הטומאה חוזרת מהעליה לבית ואין הסתימה מערבת לחזור לבית למד ד"כש"כ כשהטומאה בבית ואין נכנסת לעליה", ואין מובן כל הדמיון, דהא דאין חוזרת מעליה לבית, הוא פשוט מפני שכל פחות מטפח כלבוד וסתום באמצע, וזהו כלפי מעלה ולא כלפי מטה, משא"כ בטומאה בבית. דכל שהארובה פחות מפ"ט ונחשבת כלבוד, מהאי טעמא שאינה עוברת לעליה. מטעם זה עצמו אין

נחשבת הפסקה ועוברת גם תחת ארובה תחתונה. ולא אתינן לטמא מה שתחת ארובה תחתונה מצד שהטומאה באה לשם מן העלייה דרך הארובה, אלא מתפשטת פשוט גם לשם, כמו לכל הבית, מפני שהכל כאהל המת נחשב, כיון שמכח לבוד אין זה נחשב כפתוח.

ומה שכי' עוד למהר"ם דטעמו כאילו משום "דכשם שבקעה כנגדה לארובה, כן בוקעת לחזור דרך שם" אינו מובן כלל, דאם בקעה ועלתה, גם אם בוקעת ויורדת מ"מ מה"ת לומר שלא נשארה גם בעליה, מאחר שנכנסה לשם, ובכלל אינו מובן, אם חוזרת חזרה ממקום שבאה, למה היה לה מעיקרא להכנס לשם. בכדי לחזור ולרדת - היפוכי מטרטא למה לי? ופשוט דלדעת המהר"ם בסיפא אמרינן שהטומאה נשארת בבית, ומתפשטת מתחת לארובה לכולו, ואינה עולה לעלייה כלל, ואילו היתה עולה לעלייה, כדעת הרא"ש ודאי גם איהו הוי מודה דשוב אינה חוזרת לבית כלל. ופולגותיהו דהרא"ש והמהר"ם תתבאר בעז"ה, עפ"י האמור לעיל.

טז.

דהנה כנ"ל נחלקו המהר"ם והרא"ש בסיפא דמתני' בטומאה תחת ארובה שהיא פחות מטפח, והעלייה סתומה מלמעלה, שלדעת הרא"ש, טומאה עוברת דרך ארובה זו לעלייה, ואינה חוזרת, וע"כ מה שכנגד ארובה והעלייה טמא, והבית כולו טהור. ואילו למהר"ם איפכא - הבית כולו טמא והעלייה טהורה. וכי' בטעמא דמילתא "דכיון דאין בארובה פ"ט, אפילו טומאה כנגד ארובה, די לנו בזה שדבר שאינו מק"ט למעלה בארובה העליונה מערב את הטומאה בכל הבית, במקום שהטומאה מונחת שם". עכ"ל.

והדבר צריך ביאור במה נחלקו. וכן אין מובן הלשון של המהר"ם "די לנו", כאילו אמר מספיק לנו טומאה, ונסתפק בזה. שאם הדין נותן לומר שהטומאה עוברת לעלייה לא נוכל למנוע, ואם אין הדין כך אלא שנשארת במקום שמונחת, היה לו לומר כן.

ונראה ביאור הדברים, עפ"י שנתברר לנו, דהא דנתקבלה הלכה בטומאה שאין לבוד באמצע, הוא רק בגוונא דע"י דנימא לבוד, תצא חומרא, ואילו בשע"י לבוד יהיה לקולא הדרין גם בטומאה לדין לבוד דעלמא. יש לעיין מה הדין, כשיש בלבוד גם צד חומרא וגם צד קולא, היינו דע"י דנאמר לבוד, נמצאנו מחמירים בחד גיסא, אבל נמצאנו מקילים באידך, דבכה"ג יש פנים לכאן ולכאן, דאפשר לומר כיון שנתקבלה הלכה בטומאה דאין לבוד מן מצד, נלך לפי כלל זה, כיון דאיכא בזה צד קולא, אעפ"י שתצא מזה גם חומרא, דאי אפשר לאחוז את החבל בשני ראשים, נעדיף את ההלכה שנאמרה במפורש לגבי טומאה. ויש גם סברא להיפך, דנימא כיון דע"י דנימא דבטומאה יהיה הדין שונה מאשר בכל לבוד דעלמא, א"כ לא תצא מזה קולא באופן מוחלט כיון דמצד שני תצא חומרא, נשאיר את ההלכה הקיימת בכה"ת כולה, גם בטומאה.

וזהו הענין שבו נחלקו המהר"ם והרא"ש, כשהטומאה תחת ארובה פחות מפ"ט, ולמעלה העלייה סתומה. דהרא"ש ס"ל דנלך בזה לפי הכלל האמור בטומאה שאין לבוד באמצע, וע"י נמצאנו מקילים, שהבית נשאר בטהרתו, ואם אמנם ע"י עצמו העלייה נטמאת, מכל מקום גם בכגון זה קיימת ההלכה שנמסרה בעניני טומאה דאין לבוד באמצע, כיון שעכ"פ יש ע"י קולא לגבי הבית.

ואילו המהר"ם נוקט, דכיון דכל ענין מה שההלכה מוציאה דיני לבוד דטומאה באמצע מכלל כל דיני לבוד דעלמא, אין זה אלא במגמה להקל בעניני טומאה, "די לנו" בחידוש זה, כשלא תצא חומרא מהקולא, אבל בנידון דידן דע"י דנימא דאין לבוד באמצע, נמצאים אנו מחמירים באשר לעלייה, בזה עלינו לומר שעדיף יותר להשאר ביסוד של לבוד דעלמא, כדאמרינן בעלמא בכל מקום של חידוש, אין לך בו אלא חידוש, ודי לנו בחידוש במקום שאין שם צד חומרא, ומוטב שתשאר הטומאה "במקום שהטומאה מונחת שם". ודוק.

יז.

בדרך זו נראה שנבין מחלוקת המג"א והרמ"א בעניני לבוד. דהרמ"א כי' (בסי' תק"ב סוף סעיף א) וז"ל:

- וכן שולחן (הדיון, אם צריך לדקדק לשים הדף על ארבעת הרגלים דרך שינוי, משום גדר עשיית אהל) שיש לו דפנות המגיעות לארץ, צריך שינוי.

והעיר ע"י המג"א (במה שאין צריך שינוי אלא כשהדפנות מגיעות ממש לארץ, ולא דיינינן בזה משום לבוד, גם כשאין מגיעות עד לארץ ממש) וזה לשונו:

"והב"י כתב פחות מג"ט לארץ, כלבוד דמי, ואין נראה דלא אמרינן לבוד להחמיר, כמש"כ הטור בסי' תרל"ב והרא"ש שם, וכן הוא בגמרא פ"ק דסוכה", עכ"ל ד"מ. וכן כתב ביו"ד סי' שע"א סוס"ד בהגהה, ונלקחה ממהרי"ו. אבל לא נזכר שם האי טעמא, דאין לבוד להחמיר. רק רמ"א כתבו מדעתא דנפשיה, ולי צ"ע דאדרבא בסוכה דף י"ח אמרינן שאני ה' טומאה דהלכתא גמירי לה, ולכן לא אמרינן לבוד, עכ"ל המג"א.

השגתו על הרמ"א היא איפוא בתרתי: א' בהא דתמה על הב"י שדן בשולחן בדין לבוד, שמשו"כ גם כשאין מגיעות הדפנות עד לארץ, ג"כ אוסר לשים הדף רק בשינוי, כל שהדפנות הם בסמוך לארץ תוך ג"ט; והרמ"א כי' דכיון שבזה הלבד הוא לחומרא, לא אמרינן לבוד.

והשיגו המג"א דמהסוגיא (סוכה דף י"ח א) נראה דגם לחומרא דיינינן בדין לבוד.

וכוונתו למה שמוכיח חד מ"ד בסוגיא מהא דארובות דלא אמרינן לבוד באמצע, ואי נימא דאין לבוד לחומרא בכל התורה כולה, שלא נתקבל דין לבוד בעלמא, רק כשזה לקולא, א"כ מה הוכחה היא זו, הרי אי נימא לבוד בארובה יהיה טמא כל הבית, בטומאה נגד הארובה, ונטמא גם נגד ארובה, כשהטומאה בבית, א"כ בזה הרי ל"א לבוד כלל, לפמ"ש הרמ"א.

ב' הוקשה לו, במש"כ בעניני טומאה דמפרש כוונת המהרי"ו, שמשו"ז אין עוברת הטומאה מבית לבית משום דאין אומרים לבד לחומרא. מאחר דהוכיח וכנ"ל, דבעלמא לא מחלקינן בין לחומרא לבין לקולא, גם בתירוץ הגמרא בדחית הראיה דה"ל טומאה שאני, ג"כ לא נאמר חילוק בין קולא לחומרא, ועיקר החילוק הוא שבטומאה לא נאמר לבד באמצע, ע"כ ת"ד המג"א.

אך לכאורה השגתו על הרמ"א תמוהה, דהרי הרמ"א הסתמך על הרא"ש (שכן הוא גם בתוס', (סוכה שם דף י"ז א') בד"ה אילו איכא) וז"ל שם:

- ומיהו היכא דליכא בפסולים ד', ואויר פחות מג' מפסיק ביניהם אין האויר משלימו לארבעה, במה שחושבו כסתום מחמת לבד דלא אמרינן לבד להחמיר. ע"כ.

א"כ הרי יסוד זה דאין אומרים לבד להחמיר הוא מהתוס' והרא"ש, ונמצא שהשגת המג"א על התוס' היא ולא על הרמ"א תלונתו. וכבר עמד ע"ז במחצה"ש שם, וכ' שם במה שהקשה המג"א מהסוגיא דדף י"ח ה"ל במה שמקשה מארובות, דהתוס' ה"ל חילקו בין שהאויר פחות מג"ט אינו צריך להשלים השעור, אלא לקרב ב' טפחים של סכך פסול לבי טפחים אחרים, דאז שפיר אמרינן לבד גם להחמיר, ורק להשלים השיעור ל"א לבד להחמיר. וממילא לק"מ דבארובות אין צורך להשלים שיעור אלא לקרב ז"ז, ובה שפיר אמרינן גם להחמיר, ע"כ שפיר הקשו בגמרא מהא דארובות לענין טומאה.

כן תירץ עפ"י היסוד ה"ל, מה שהקשה המג"א על הרמ"א בענין טומאה, ד"ל דהמדובר שם ג"כ בכה"ג שרוחב כל הגג הוא פחות מחצי טפת, באופן שהאויר צריך להשלים את השיעור לטפח ובה אין אומרים לבד להחמיר כמש"כ התוס'.

אך תירוצו אינו מספיק לתרץ קושית המג"א, שהיא כאמור על התוס', דהרי הם (וכן הרא"ש והטור שהביא דבריו) כתבו שגם צירוף שני חצאי שיעור ע"י לבד אינו אלא בגדר ספק - "איכא לספוקי אם שני הפסולים מצטרפים לארבעה לפסולי".

א"כ עדיין תמוה על התוס' שהיה להם לפשוט ספיקם ממה שהקשו מארובות דנימא שם לבד, וזה לפי הסבר מחצה"ש, מפני שבזה סגי אם נקרב התקרה להדדי, לראות הכל כסתום, ש"מ דהגמרא פשיטא לה ובכדי לקרב אמרינן שפיר לבד גם לחומרא, וצ"ע.

כן אין תירוץ המחצה"ש מספיק לבאר הרמ"א בסי' שע"א דיו"ד לענין טומאה, שאמנם בגוונא שציר מחצה"ש, כשהגגות הם פחות משיעור אהל גם בהיותם סמוכים ז"ז, שבזה באמת נכון הוא כמש"כ התוס' דגם בעלמא ל"א לבד לצרף האויר, אך הרי מתירוץ הגמרא שתירצו דה' טומאה שאני, יוצא דבטומאה אין אומרים לבד באמצע, גם באופן דבעלמא היינו אומרים לבד, א"כ היה סגי לומר בטעם המהרי"ו דאין אומרים לבד באמצע בטומאה. דהיינו גם בגוונא דאיכא שיעור טומאה בצירוף הגגות (וכגון בהא דארובות) מ"מ לא אמרינן לבד. וזה שלא כמחצה"ש. וצ"ע בכל ה"ל.

יח.

והנראה בכוונת השגת המג"א, דודאי ידע מש"כ התוס' והרא"ש, שהרי הוא עצמו ביאר דבריהם בסי' תקל"ב, וכן ציין לסימן זה בדברי השגתו, אלא דס"ל דעד כאן לא אמרו התוס' דאין לבד לחומרא, כשאין בלבד זה אפשרות שיהא מזה קולא. וזה בענין סכך פסול, שכל שאלת צירופם, אם זה לזה, ואם בצירוף האויר לשיעור הפסול, אין רק אפשרות שתצא מזה חומרא - לפסול הסוכה. אבל השאלה של לבד בדפנות השולחן, הרי שאלה זו אם נאמר בהם לבד, יש לה גם משמעות לקולא, היינו כשאנו דנים על מחיצה לענין שבת, כשאין המחיצה מגיעה לקרקע אלא תוך ג"ט, דע"י שנאמר לבד ונראה זאת כמחיצה יהי אפשרי ע"ז להתיר טלטול. הרי דהלבד בזה יהיה לקולא.

בזה ס"ל למג"א דאעפ"י דלענין שולחן הלבד יהווה חומרא מ"מ אמרינן בזה לבד. דאי אפשר לנו לומר לענין שולחן דלא נימא לבד בדפנות ולענין שאלה שהיא לקולא - להוות מחיצה להתיר, כן נימא לבד, דהוי תרתי דסתרי, ובזה נקטינן דיש דין לבד, הן לקולא והן לחומרא.

ומוכיח זאת מסוגיא (בדף י"ח א) דכנ"ל בעי להוכיח מארובות דל"א באמצע לבד ובה הרי זה לבד לחומרא, א"כ מאי פריך, דהרי התוס' נוקטים בפשיטות, דגם בכה"ג דאין צריך אלא להסמך ע"י אויר פחות מג"ט זה לזה מ"מ לחומרא לא אמרינן לבד. אע"כ מפני שיש בזה דנימא לבד גם צד לקולא, והוא כשיש למעלה עלייה סתומה, דע"י דאמרינן לבד העלייה טהורה. ואילו אי נימא דאין לבד באמצע, הרי גם העלייה תהיה טמאה. נמצא דבכה"ג יש בלבד צד קולא וחומרא. ובה מקשה בגמרא דהול"ל לבד, למרות שבנידון המקרה שלפנינו, היינו בארובה בבית שאין עלייה מעליה, הוי לבד לחומרא, מ"מ אין להתעלם מאפשרות האחרת - כשיש עלייה על גבה, ומה"ט דנין גם בבית זה שאין עליו עליה דין לבד.

נמצאים אנו למדים, שבגוונא דשייך בהאי לבד שני צדדים דיינינן בו דין לבד, גם לענין חומרא, וגם כשהנידון שלפנינו אין בו אלא חומרא, רק דנים על הענין בכל היקפו. ומזה למד המג"א דגם לענין שולחן יש לנו לדון דין לבד, למרות שבענין שולחן ודפנותיו הוי לבד לחומרא, כיון שאותו דיון עצמו, הוא גם במחיצה לטלטול, ושם הוי הלבד לקולא, וקשיא לי על מש"כ הרמ"א ש"ל בזה אין לבד לחומרא, דלפ"מ שמוכיח מהסוגיא בדף י"ח, בכה"ג לא אמרו התוס' לכלל דידהו, ולא כ"ל להאי כללא דל"א לבד לחומרא, אלא בגוונא דסכך פסול, ולא בהא דארובות וכן לא בהא דשולחן.

ובדעת הרמ"א נראה דס"ל דיש לחלק בין הא דארובות להא דשולחן, דבארובות בזה הענין עצמו של ארובות תתכן שתצא מזה קולא, אעפ"י שבנידון השאלה אכתי אין בלבד אלא חומרא. משא"כ בהא דשולחן, שבשולחן עצמו אין

הלבד אלא להקל, ומה שתתכן מזה חומרא הוא בענין מחיצות שבת, בזה אמרינן דאין קשר בין שאלת לבד דשולחן לבין לבד דמחיצות, דבשולחן לא אמרינן לבד לקולא, ואילו במחיצות נימא לבד דהתם הלבד הוי להקל.

ומאחר שהדין בענין ארובות וההוכחה מזה דלי"א לבד באמצע היתה משום דבכה"ג דיש נפ"מ גם מהלבד לקולא אמרינן בעלמא לבד גם כשה עכשיו לחומרא, מעתה שפיר מתפרשת דחיית הגמרא דה' טומאה שאני, הכוונה דבזה נשתנו ה' טומאה, דכל דבנידון זה הוי לבד לחומרא ל"א לבד באמצע, ורק בגוונא דהלבד יהיה לקולא, היינו ביש עלייה על הבית, שם הדרינן לדיני לבד דעלמא, שבהם אומרים לבד בכה"ג. וע"כ האי דינא דהמהרי"ו יתפרש שפיר גם כשיש בגגות שיעור אהל ומ"מ לא מצטרפי דאין לבד לחומרא. אעפ"י שיתכן בכה"ג שיהי' לבד לקולא, בשתי קורות שע"י שייחשבו מקורבים זל"ז טומאה תחתיהם לא תצא מחוצה להם, דע"י לבד ייחשבו לאהל שיש בו טפח, מ"מ כיון דלענין הנידון לבד לחומרא ל"א לבד בטומאה באמצע.

י.ט.

ובאמור יובן דרכם של כל הראשונים שהו"ל, פרט לריטב"א, שכולם מפרשים קושית הגמרא דארובות מרישא בארובה שהיא פותח טפח. שמתוך כך צריך לומר ששיעור לבד בג' טפחים הוא בטומאה כמו בעלמא. וזה נגד המשמעות הפשוטה של המשניות, שמשו"כ הריטב"א נטה מפירושם ונוקט דלבד דטומאה הוא בטפח ולא בג' טפחים כמו בעלמא, וכנ"ל. דלפי הנ"ל, דכל עיקר הקושיא היתה שבזה יש ללכת בלבד גם לחומרא מפני שבגוונא דאיכא עלייה ע"ג הבית, דין לבד יהיה לקולא. אך זה נכון רק באשר לארובה שיש בה פותח טפח, דבאיכא עלייה שהיא סתומה, ע"י דאמרינן לבד, העלייה טהורה. ואם לא אמרינן לבד יהיו שניהם טמאים, כי הטומאה עולה לעלייה ויורדת גם ומתפשטת לצדדים בכל הבית התחתון. ע"כ שפיר הוקשה לגמרא, כדפירש המג"א, דבכה"ג י"ל לבד ואין טמא אלא אחד מהם, לרא"ש - רק העלייה, ולמהר"ם רק הבית, א"כ הרי אין קושיא דנימא לבד בבית שאין עליו עלייה, דהרי בכה"ג אין אומרים לבד לחומרא. וכנ"ל גם בגוונא דעלייה אין יוצאת מזה שאין לבד שום חומרא. א"כ לק"מ מהסיפא, רק מהרישא.

ומכאן מוכרח שהריטב"א שחולק על כל הני ראשונים ומפרש שהקושיא היא מסיפא דארובה פחות מפ"ט דנימא לבד, לא ס"ל לפשיטותא דהתוס' והרא"ש דאין אומרים לבד לחומרא (כל שאין יוצאת קולא מזה). וס"ל דאמרינן לבד גם בגוונא שהיא לחומרא. וע"כ שפיר הקשו, אמאי לא נימא גם בפחות מפ"ט לבד לחומרא, ויהא הבית טמא גם בטומאה נגד הארובה, ותחת ארובה טמא גם בטומאה בבית, ודו"ק.

כ.

המסקנא העולה מכל האמור:

- (א) בכל התורה לבד עד שלשה טפחים, והוא מהלממ"ס.
- (ב) לבד זה הוא בשני אופנים: האחד, שאם יש הפסק בין שני חלקי שיעור, כשהפסק הוא פחות משלשה טפחים מצטרפים לשיעור אחד. והשני שהאוויר עצמו מצטרף להשלים לשיעור.
- אבל יש הבדל בין צירוף שני חצאי שיעור לשיעור שלם ע"י לבד, לבין צירוף האוויר עצמו להשלים השיעור. במקרה הראשון הדבר בספק, שגם להחמיר מצרפים להיות שיעור שלם, ואילו במקרה השני, לדעת התוס' פשוט שאין הצירוף מועיל רק להקל, אבל לא להחמיר.
- הערה. דעת הריטב"א נראית חולקת, ולדעתו מצטרף האוויר גם להחמיר.
- (ג) דיני לבד שבכל התורה, הם בין מן הצד ובין מלמעלה (באמצע).
- (ד) כשיש בלבד גם להקל גם להחמיר (בזה שאמרנו שרק להקל אמרינן לבד) דנים בו דין לבד, גם בצד חומרא. ונחלקו הרמ"א והמג"א אם זה אמור רק כשהקולא והחומרא הם באותו דבר עצמו, או גם כשהם בענינים אחרים.
- (ה) לדעת הריטב"א, שיעור לבד בטומאה הוא לא בשלשה טפחים כמו בכה"ת, כי אם בטפח אחר. ופחות מטפח אחד נחשב כלבד בטומאה בדומה לפחות מג"ט בעלמא. ולהלכה נראה שאין נוקטים כשיטתו.
- אולם דעת רוב הראשונים, היא כי גם בטומאה שיעור לבד הוא בשלשה טפחים, כמו בעלמא, אולם אם יש דבר הסותר את הלבד, כגון חלון שנעשה לשימוש, אין אומרים לבד כל שיהא בזה קולא, אבל לחומרא נשאר דין לבד בטומאה בג' טפחים כמו בעלמא.
- (ו) בדיני טומאה אין אומרים לבד באמצע, כשה לקולא. (ואין משגיחים על זה שיתכן ונצטרך לדון בזה בדרך אחר, כשיהיה בזה צד חומרא וצד קולא.) ועל כן, בית שיש ארובה בתקרה, בין שיש בארובה פותח טפח ובין שאין שם פ"ט, דנים אותו מקום שכנגד הארובה שאינו כלול באהל שהבית מהוה בתקרתו. וכן אם היתה הפתחה שבתקרת הבית חוצה אותו מעבר לעבר, רואים את הבית כחצוי, ואין הטומאה עוברת מחלק אחד למשנהו.
- (ז) הדברים אמורים כשאין עלייה על גבי הבית. היתה עליו עלייה, יש הבדל בגודל הארובה שעוברת מהבית לעלייה (שהיא סתומה).
- היה בה פותח טפח, בין שהטומאה כנגד הארובה, ובין שהיא בבית עצמו והעליה נחשבים כאהל אחד, והבית והעלייה טמאים.
- לא היה בה פותח טפח, נחלקו בו הרא"ש והמהר"ם, לדעת המהר"ם הבית טמא והעלייה טהורה. לדעת הרא"ש העלייה טמאה והבית טהור.

(ח) בד"א כשהטומאה כנגד הארובה, ואם הטומאה בבית, לדעת שניהם, הבית טמא, וזה כולל גם המקום שכנגד הארובה בבית. אולם אין הטומאה עוברת לעלייה, שהפתח נחשב כסתום כיון שאין בו פותח טפח.

(ט) לדעת הריטב"א, בכגון זה שאין בארובה פותח טפח, והטומאה בבית, לא זו בלבד שאין הטומאה עוברת לעלייה, אלא שכל נגד הארובה גם בבית אינו כלול בכלל הבית, משום שאין לבוד באמצע, ע"כ המקום שכנגד ארובה, כאילו מוצא מכלל אהל הבית.

(י) היתה הפיתחה שבתקרה חוצה את הבית מעבר לעבר, לדעה זו של הריטב"א, גם בכה"ג שיש עלייה על גבי הבית, הטומאה שבצד אחד של הפיתחה מתעכבת ליד הפיתחה ואינה עוברת לצד השני, כשם שמה"ט אינה יכולה לעבור לעלייה.

(יא) אולם אין זו דעת כל אותם ראשונים שהובא באות ח, שמאחר שלדעתם בארובה שאין בה פותח טפח, גם תחת הארובה הטומאה עוברת (ורק לעלייה אינה עוברת דרך פחות מפי"ט). כמו כן בזה עוברת גם לצד השני של הבית, וכל הבית טמא.

(יב) חבוט רמי - פירושו שרואים העליון יורד למטה וסותם הפתח, ותחתון עולה אף הוא למעלה, ועי"ז הכל נחשב לסתום. וזה בין לקולא בין לחומרא.

(יג) לדעת רש"י, תוס', הר"ח, וכן כפי שהסקנו - היא גם דעת הר"ש הר"מ הרא"ש והמהר"ם, אומרים חבוט רמי כל שיש בעליון רוחב טפח, גם אם הפתח למטה הוא פחות מטפח. לדעת הריטב"א וכן הר"ן, כל שאין רוחב טפח בין בעליון ובין בפתח דלמטה אין אומרים חבוט רמי.

(יד) שלשה הענינים שהוזכרו: דין לבוד דטומאה, אם הוא בג"ט כמו בעלמא, או רק טפח; טומאה בבית וארובה פותח פחות מטפח לעליה שהיא סתומה, אם הכלים שבבית למטה מול הארובה טמאים או לא; אם אומרים חבוט רמי בפתח שהוא פחות מטפח והעליון הסותם יש בו רוחב טפח - שלשה ענינים קשורים אהדדי. והמחלוקת שבאחד מהענינים הנ"ל גוררת אתה מחלוקת בשני הענינים האחרים.

(טו) בית ועליו עלייה סתומה וסדק בתקרת הבית שהוא פחות מרוחב טפח עובר מעבר לעבר וחוצה התקרה - טומאה בצד האחד של הבית, תלוי במחלוקת הנ"ל (אות יד) אם הטומאה עוברת מתחת לסדק לצד השני של הבית. שלדעת רש"י ואידך שסוברים כמותו (לעיל אות יג) כל הבית טמא, ורק העלייה שעל גביו טהורה, ואילו לריטב"א הטומאה מתעכבת ליד הסדק ומה שמתחת לסדק וכן כל מה שמעבר לו בבית - טהור.

(טז) להלכה כיון שהיא מחלוקת בדאורייתא, ורוב סברי כרש"י וכנ"ל, ודאי שיש לנהוג לחומרא.

(יז) בית בנוי כנ"ל אות טו והטומאה בו כנ"ל שם, כל שפתוח אליו, הטומאה מתפשטת לשם, כמו בבית עצמו, והכל מן התורה.

(יח) לזאת נוסף מה שכתב במהרי"ט ח"א סי' פ"ה שסומכים על חזקת כהונה. (ודומה שאף הכהנים עצמם לא ניח"ל להחזיק עצמם בספק כהנים או חללים). ועל המסתפקים כי וז"ל: "ותימא על עצמם, היאך הם נותנים חמש סלעים לכהן בפדיון הבן וכו' ואין אנו מצריכים אותו להביא ראיה על יחושו, אלא הך מילתא בורכא היא". וד"ל.

סימן צא : בענין "אילן הסמוך למיצר"א.

במס' ב"ב (דף כ"ו): אמר עולא אילן הסמוך למיצר תוך ט"ז אמה גזלן הוא ואין מביאים ממנו ביכורים. ובמסקנת הסוגיא, לשון שני בדעת ר' יוחנן שחולק על עולא וס"ל שמביא ביכורים, לפי שעל מנת כך הנחיל יהושע את הארץ.

ובב"ק (דף פ"ב). מסיק שם שלפי דברי ר' יוחנן הללו יש להוסיף על עשר תקנות שתקן יהושע לדעת ריב"ל, גם תקנה נוספת זו.

והעירו נו"כ של הרמב"ם (פ"ה מה' נז"מ הי"ג - הלח"מ, ופ"ב מה' ביכורים הי"א - המל"מ) שהרמב"ם לא מנה אלא עשר תקנות יהושע, אעפ"י שפוסק כר"י שמביאים ביכורים, ומנימוק הנ"ל שעל מנת כך הנחיל יהושע את הארץ. וצ"ע.

ב.

בתוס' בסוגיא (ד"ה גזלן הוא) הביאו מפירוש הר"ח שפירש הא דעולא כפשוטם, דהא דאינו מביא ביכורים הוא משום שאין מביאים גזל על גבי המזבח. וכן כי הר"ח שאין הלכה כעולא אלא כדפסק שמואל לעיל (דף כ"ה): דזה נוטע בתוך שלו. והתוס' הקשו עליו דא"כ מה שהקשו בגמרא אדעולא מקונה אילן וקרקעו מביא וקורא, הא התם הרי הוא בהיתר ואינו גזלן. ע"כ פירשו כרש"י, שגזלן לאו דוקא, ועיקר טעמו דעולא מפני שאינו "מארצך", שזהו עיכוב בהבאת הביכורים. והנה, דברי הר"ח, יש להוסיף עליהם עוד כמה תמיהות: חדא, שאם אמנם לשון עולא "גזלן הוא" נוטה יותר לפירושו, על עולא גופא תקשי, למה תלה הדבר רק בזה שהוא גזלן, ולא מצד הענין שאינו מארצך, כדפירש"י. עוד קשה, דלפי הר"ח עיקר התקנה לא היתה אלא לטובת הגזלנים, לאפשר להם להביא ביכורים. זה אמנם ק"ק גם לרש"י כי נראה שגם לרש"י התקנה כוללת בתוכה גם לאלה שסמכו באיסור כדכי המאירי, וכ"ה מבואר ברמב"ם שתקנת יהושע היא גם כלפי מי שסמך באיסור. אך לרש"י י"ל דעיקר התקנה היתה נצרכת גם בשביל אלה שסמכו בהיתר, בהרחקת ד"א, ונכלל בתקנה גם לסמכו באיסור. משא"כ לפי הר"ח שכל עיקר לא היתה התקנה נצרכת אלא בשביל הגזלנים.

עוד קשה מש"כ הר"ח שאין הלכה כעולא, כי הלכה כר' יוסי, הרי לפ"ז גם ר' יוחנן שביסס טעמו בתקנת יהושע, גם הוא אינו סובר כר' יוסי, דלדידה אינו גזלן, ואין צורך לתקנה בזה. וא"כ היא מחלוקת בין שמואל לר' יוחנן הלכה

